

СУСЛОВА М. О.

Запорізький національний університет

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ КОНЦЕПТОСИМВОЛУ МУХАММЕД У
ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ
(на матеріалі іспанської та французької лінгвокультур)

У статті йдеться про структуру символічного концепту МУХАММЕД в іспанській та французькій лінгвокультурах та засоби мовної репрезентації його символічного значення. Аналізується відображення у двох мовах специфічного сприйняття іспанцями та французями постаті пророка Мухаммеда та ісламської релігії.

Ключові слова: концепт, концептосимвол, прецедентний феномен, іспанська лінгвокультура, французька лінгвокультура.

В статті йдеться про структуру символічного концепта МУХАММЕД в іспанській та французькій лінгвокультурах та засоби мовної репрезентації його символічного значення. Аналізується відображення у двох мовах специфічного сприйняття іспанцями та французями постаті пророка Мухаммеда та ісламської релігії.

Ключевые слова: концепт, символічний концепт, прецедентний феномен, іспанська лінгвокультура, французька лінгвокультура.

The article deals with the structure and ways of language representation of the symbolic concept MOHAMMED in the Spanish and French lingvocultures, Spanish and French language societies' specific vision of the Mohammed's personality and Islamic religion is analyzed.

Key words: concept, symbolic concept, precedent phenomenon, Spanish lingvoculture, French lingvoculture.

Сучасні лінгвоконцептологічні дослідження фокусуються на вивченні різних засобів мовної і мовленнєвої репрезентації змісту концептів як одиниць лінгвокультурного коду (роботи С.Г. Воркачова, В.І. Карасика, М.В. Піменової, А.М. Приходька, Г.Г. Слишкіна та ін.). Значна кількість сучасних наукових досліджень присвячена аналізу символічних концептів, або концептосимволів, що є валоративно значущими ментальними утвореннями, в яких має місце “злиття” власне концепту і символу, та до яких відносяться, з поміж інших, прецедентні тексти, прецедентні особистості тощо [1:94–96]. Безперечна культурна значущість концептосимволів, з одного боку, та специфіка їх вербального представлення у зв'язку із їхнім співвідношенням із прецедентними феноменами, з другого боку, потребує подальшого вивчення у контексті соціально-політичного життя сучасної Європи і становить **актуальність** пропонованого дослідження.

На меті стоїть аналіз змісту концептосимволу МУХАММЕД, що представлений прецедентним іменем *Mahoma / Mahomet* та виявлення засобів репрезентації в іспанській та французькій мовах специфічного сприйняття носіями мов постаті пророка Мухаммеда та ісламської релігії. Звернення до даної проблематики зумовлене, перш за все, будівництвом у сучасній Європі мультикультурних, багатоконфесіональних, а з недавнього часу і багатомовних спільнот всередині окремих держав Західної Європи. Присутність ісламської релігії на території Іспанії та Франції як історичного і соціально-культурологічного явища, а також сучасний контекст європейського мультикультуралізму як суто культурологічний принцип, який полягає в тому, що люди різної етнічності, релігії, раси повинні навчитися жити пліч-о-пліч один з одним, не відмовляючись від своєї культурної своєрідності, вмотивувало дане дослідження.

Об'єктом дослідження є зміст концептосимволу МУХАММЕД, а **предметом** дослідження виступають іспаномовні та франкомовні засоби його репрезентації у відповідних лінгвокультурах. Під лінгвокультурою розуміється невід'ємна частина будь-якої етнокультури, що представляє собою синергетично виниклу сукупність взаємопов'язаних явищ культури і мови, зафіксовану і засвоєну певною етномовною свідомістю [2:51]. **Матеріалом** для дослідження послуговували мовні та мовленнєві одиниці, вибрані із лексикографічних джерел іспанської та французької мов [15–19], а також із сучасної іспанської та французької преси (електронні версії друкованих видань *El Mundo* [20], *El País* [21], *Le Figaro* [22], *Le nouvel Observateur* [23], *Libération* [24]).

Гіпотезою дослідження є припущення, згідно з яким концептосимвол МУХАММЕД з одного боку виступає як окремий концепт у концептосферах носіїв двох мов та є багатомірним ментальним утворенням з понятійною, образно-перцептивною та ціннісною складовими, а з іншого боку як прецедентне ім'я, що профілізує концепт ІСЛАМСЬКА РЕЛІГІЯ. Ми виходимо із положення про те, що прецедентні феномени слугують для профілізації концептуальних ознак ідеологічно значущих концептів [3:66]. Під профілізацією розуміється висунення концепту на передній план, його актуалізація [4:149], варіативна репрезентація концепту в асоціативному полі індивіда, який виявляє в концепті або приписує

йому додаткові чи нові властивості [1:110]. **Наукова новизна** полягає, по-перше, у розумінні концептосимволу як складного явища, по-друге, у розробленні дослідницької методики аналізу символічних концептів як таких, що профілізують інші концепти.

Концептосимволи створюють об'ємні семантичні узагальнення, оскільки здатні вмщати в себе систему релевантних для нього смислів у згорнутому вигляді. Згорнутість концептосимволу у фрейм або текст є узагальненою моделлю організації культурного знання [1:96-97]. Концептосимволи репрезентуються прецедентними феноменами, до яких відносяться феномени добре відомі усім представниками національно-лінгвокультурного співтовариства, актуальні в когнітивному плані (пізнавальному та емоційному), апеляція до яких постійно відновлюється у мовленні представників того чи іншого національно-лінгвокультурного співтовариства. Головною характеристикою прецедентних феноменів є їх здатність 1) виконувати роль еталону культури; 2) функціонувати як згорнута метафора; 3) виступати як символ якогось феномену чи ситуації [5:170-171].

Символ є одиницею лінгвокультури, основною функцією якої є формальне заміщення одного феномену іншим без серйозного значеннєвого зрушення [6], перебуваючи на ґрунті національно-культурної традиції він (символ) стає концептуально значущим і осмислюється в межах конкретної культури як образ [1:95], а також активно корелює з культурним контекстом, трансформується під його впливом і сам його трансформує, тобто його інваріантна сутність реалізується у варіантах [7:214]. Так, прецедентне ім'я МУХАММЕД виступає як символ ісламу і в межах чужих йому іспанської та французької лінгвокультур його семантика піддається смисловій трансформації. Для більш чіткого уявлення процедуру формування концептосимволу *Мухаммед* можна зобразити на основі дефініції символу, наданої В.В. Красних [6] наступним чином: феномен *А (іслам)* заміщається феноменом *Б (Мухаммед)* більш простим за формою і природою; при цьому зберігається сукупність всіх смислів і конотацій *А (іслам)* з можливим додаванням деяких смислів і конотацій *Б (Мухаммед)*, яке не веде до принципової зміни місця *А (іслам)* в культурі, що дозволяє *Б (Мухаммед)* усвідомлюватися і функціонувати як *А(іслам)*.

Мухаммед представляє собою важливу культурно-історичну постать як пророк ісламу, має велику цінність для мусульман і слугує еталоном в ісламській культурі. Для мусульман життя Мухаммеда та його вчинки постають взірцем для наслідування, він асоціюється із миром та моральним відновленням суспільства (*la propia vida del Profeta es un ejemplo claro y exitoso del esfuerzo por conseguir la paz y la regeneración moral en una sociedad* El País 13/03/2011), а для мусульманок прикладом постають дружини пророка, що виражається у їхньому виборі носити ісламську суцільну вуаль (*Nos dijo que quería vestirse como la mujer del profeta* El País 10/07/2011 / *J'ai découvert que le niqab était porté par les épouses du prophète et j'ai voulu ressembler à ces femmes les plus pieuses* Le nouvel Observateur, 08–04–11). В ісламі з постаттю Мухаммеда пов'язані деякі свята, зокрема, мусульмани святкують день народження пророка (*conmemorar el nacimiento del profeta Mahoma / une cérémonie d'hommage au prophète Mahomet, l'anniversaire de la naissance du prophète Mahomet*). Отже, концепт А (ІСЛАМ) репрезентується через концепт Б (МУХАММЕД), де зберігається сукупність всіх смислів А (ІСЛАМУ): бути гідним ісламу (Мухаммед – взірець для наслідування), поведінка і місце жінок-мусульманок (дружини Мухаммеда – взірець для наслідування), прославлення ісламу (з постаттю Мухаммеда пов'язані деякі свята).

Апеляція до прецедентного імені МУХАММЕД у мовленні носіїв іспанської та французької мов (що свідчить про його актуальність) відбувається у контексті міжкультурного діалогу ісламу та Європи. Цей міжкультурний діалог є взаємодією свідомостей комунікантів, що забезпечується перетином їхніх індивідуальних когнітивних просторів [8:23]. Історичний національно-детермінований, мінімізований інваріант сприйняття представниками європейських лінгвокультурних співтовариств прецедентного феномену МУХАММЕД базується на універсальній дихотомії “свій” – “чужий” і включає в себе уявлення про Мухаммеда як антихриста [9:103], лжепророка [10:150], що зображувався як еретик та маг в легендах, як символ фанатизму та тиранії в художніх творах (драма Вольтера “Магомет”) [10:117].

Сучасний інваріант історично зумовленого сприйняття постаті Мухаммеда представниками іспанської та французької лінгвокультур доповнюється новими конотаціями, що є результатом трансформації

та переосмислення західноєвропейською свідомістю деяких канонів ісламу. Відомо, що іслам виключає зображення Бога, людей та тварин [11:163], тому зображувати пророка також є забороненим (*la prohibición de representar al profeta Mahoma* El País 13/11/2010; *Toute représentation de Mahomet est interdite par l'islam* Le nouvel Observateur 26-05-10; *L'Islam interdit la représentation du prophète Mahomet* Le nouvel Observateur 03-02-06). Проте після публікації в 2005 році у датській пресі карикатур на пророка Мухаммеда в іспанській та французькій мовах з'являються сполучення слова *Mahoma / Mahomet* зі словами, в яких актуалізується базова сема “зображати”: *dibujo, dibujar, caricatura, viñetas / caricature, dessin (las caricaturas del profeta Mahoma, dibujar al profeta Mahoma, dibujos sobre el profeta Mahoma, viñetas de Mahoma, viñetas humorísticas sobre el profeta Mahoma / caricatures du prophète Mahomet, les caricatures controversées du prophète Mahomet, des dessins “blasphématoires” du prophète Mahomet, des images du prophète Mahomet)*. Таким чином, на сучасному західноєвропейському ґрунті концептосимвол МУХАММЕД (Б), який виступає репрезентантом концепту ІСЛАМ (А), набуває деяких змін, а саме зникнення заборон щодо недоторканності особи пророка веде до можливості критики самого ісламу як релігійної доктрини.

У мовленні французів виникають нові дискурсивні сполучення, які додають “неісламського колориту” до розуміння прецедентного феномену МУХАММЕД на теренах іншої культури: “*Mahomet est un prophète terroriste*”; “*prophète avec une bombe sur la tête*”. Карикатурне зображення Мухаммеда терористом з бомбою на голові викликає нерозуміння з боку мусульман та ображає їх: “...*les musulmans ne comprennent pas, c'est que l'on suggère dans ces dessins que Mahomet est un prophète terroriste. L'un des dessins représente en effet le prophète avec une bombe sur la tête*” Le nouvel Observateur 03-02-06; “*Les caricatures suggèrent que le prophète Mahomet est un terroriste, et il y a sur terre 1,3 milliard de musulmans que cela blesse*” Le nouvel Observateur 03-02-06. Зазначені дискурсивні словосполучення (*un prophète terroriste, le prophète avec une bombe sur la tête*) доповнюють і моделюють зміст концепту ІСЛАМ представниками західноєвропейської культури як небезпечного явища на території Європи, бо слово *terroriste* містить такі семи як *menace, violence,*

insécurité, haine: “terrorisme nom masculin Ensemble d’actes de violence (attentats, prises d’otages, etc.) commis par une organisation pour créer un climat d’insécurité, pour exercer un chantage sur un gouvernement, pour satisfaire une haine à l’égard d’une communauté, d’un pays, d’un système” [19].

Важливим додатком до змісту концепту ІСЛАМ у когнітивному просторі французів і іспанців є їхнє сприйняття концептосимволу МУХАММЕД як такого, що несе із собою смерть, вбивство. З запропонованого огляду деяких французьких та іспанських періодичних видань виходить, що непокора основному ісламському закону про повагу до імені пророка Мухаммеда призводить до смерті. Наявність в іспанській та французькій мовах сполучень імені пророка Мухаммеда зі словами *la pena de muerte / la peine de mort* пов’язано із тим, що у мусульманських країнах (наприклад, у Пакистані) передбачена смертна кара за образу, наклеп, обмовляння пророка Мухаммеда: *la pena de muerte por difamar al profeta Mahoma* El País 19/11/2010 / *la loi du pays sur le blasphème, qui prévoit la peine de mort pour toute personne jugée coupable d’insulte au prophète Mahomet* Le nouvel Observateur 14-01-11; *une chrétienne condamnée à la peine capitale pour avoir “insulté” le prophète Mahomet* Le Figaro, 02/03/2011. Намагання передивитися закон про смертну кару за образу ісламу (*Plus de 40.000 personnes manifestaient dimanche selon la police à Karachi, dans le sud du Pakistan, contre toute révision de la loi prévoyant la peine de mort en cas de blasphème contre l’islam.* Le nouvel Observateur 09-01-11) викликає гостру реакцію з боку пакистанських мусульман, які здатні пожертвувати життям заради захисту честі пророка Мухаммеда: *“Nous sommes prêts à sacrifier nos vies pour la dignité du prophète Mahomet”* Le nouvel Observateur 09-01-11. Отже, враховуючи, що смертна кара – це покарання за самий тяжкий злочин (пор.: *“la peine de mort est la punition, une fin en soi, pour un crime capital considéré par la société comme particulièrement grave, n’a pas été appliquée dans toutes les civilisations”* [12]), послідовники ісламської релігії вважають глузування над Мухаммедом саме таким. Але не всі суспільства приймають цей вирок, називаючи такий закон “драконівським” (*la draconiana ley sobre blasfemia que castiga con la muerte el insulto al islam o a Mahoma* El País 05/03/2011). Цей факт не може не додати до змісту концепту ІСЛАМ (А) через посередництво

концептосимволу *МУХАММЕД (Б)* таких складових, як *жорстокість*, *фанатична відданість* у когнітивному просторі європейців.

В сучасному європейському суспільстві спостерігається тенденція до негативного сприйняття пророка Мухаммеда, що сягає корінням у епоху перших зіткнень ісламу із європейцями, коли Мухаммеда вважали чаклуном або дияволом [9:98]. Середньовічне уявлення про іслам та Мухаммеда було пов'язано із Хрестовими походами та уявленням про мусульманство як релігію войовничого пророка: *“C’est au Moyen Age, peu avant les croisades, que se forgea en Occident cette représentation de la religion d’un Prophète guerrier”* Libération 23 septembre 2006. Сучасний французько-туніський письменник та поет Абдельвахаб Медеб проводить паралель між історичними подіями пов'язаними з політикою Мухаммеда та сьогоденням, відмічаючи, що саме мусульмани сприяли баченню пророка як войовничої і жорстокої людини: *“Nous avons à faire à un Prophète qui a été violent, qui a tué et qui a appelé à tuer. La guerre avec les Mecquois fut une guerre de conversion. Il y a eu aussi la guerre avec les juifs et le massacre des juifs à Médine, décidée par le Prophète. Il y avait un jeu d’alliances, une opération politique qui se continue par le militaire”* Libération 23 septembre 2006.

Стосовно історичної постаті Мухаммеда та його зображення в художній літературі як жорстокого фанатика, зокрема в творі Вольтера “Магомет” (1741), Абдельвахаб Медеб зазначає: *“Ce Mahomet de fiction ne correspond pas au personnage historique. Et je crois que Voltaire le savait. La vocation première de cette pièce est la dénonciation du fanatisme quel qu’il soit. Il y a ce vers : “Le glaive et l’Alcoran dans mes sanglantes mains imposeraient silence au reste des humains.” C’est le programme de l’intégrisme “ben-ladenien”*. Так, фанатизм вольтерівського Магомета проєціюється на сучасну діяльність послідовників мусульманського інтегризму. Отже, войовничий, жорстокий характер Мухаммеда, а через нього й ісламу передається такими лексемами як *guerrier, la guerre, tuer, violent, le glaive, sanglante, imposer*, в яких згідно з лексикографічними джерелами [19] актуалізуються семи *lutte, violent, guerre, combats, des morts violentes, des massacres, se soumettant à un ordre*.

Сьогодні негативне ставлення до Мухаммеда виражається у наявності думки про демонізацію засновника ісламської релігії в

європейському, і зокрема в іспанському оточенні: “*Se ha demonizado al fundador del islam*” El País 28/12/2008. Лексема *demonizar* вживається у значенні наділити якостями демона, приписати кому-небудь якості демона (*demonizar. 1. tr. Atribuir a alguien o algo cualidades o intenciones en extremo perversas o diabólicas* [16]). Вислів “демонізація Мухаммеда” – це оксиморон, адже тут поєднуються протилежні за значенням поняття. Мухаммед – пророк і мусульмани вважають його посланником Бога, тоді як поняття “демон” в традиційному розумінні ототожнюється зі злим небезпечним духом, дияволом, який протиставляється Богу. Наслідком демонізації постаті пророка Мухаммеда є зростання ісламофобії серед західного населення: “*Demonización que refuerza la creciente islamofobia instalada en la población occidental*” El País 28/12/2008. Так, ісламу та його засновнику приписуються якості демона, злої, підступної людини, що в свою чергу підсилює негативне бачення ісламу європейцями.

Аналіз мовного матеріалу дозволяє упорядкувати змістові характеристики концептосимволу МУХАММЕД, застосовуючи універсальну для концептів тришарову лінгвокогнітивну модель, тобто представляючи параметричні ознаки концепту у термінах понятійного субстрату, перцептивно-образного адстрату та валоративного епістрату. При цьому понятійний субстрат концепту є відображенням його інформаційної сутності у вигляді певного набору дефініційних ознак, перцептивно-образний адстрат – це ті знання, образи та асоціації, що викликаються у свідомості у зв’язку з тим чи іншим денотатом, а валоративний епістрат – це ставлення до концепту, його оцінка [1:55-61].

Основні параметри концептосимволу МУХАММЕД репрезентованого в іспанській та французькій лінгвокультурах		
Понятійний субстрат	Перцептивно-образний адстрат	Валоративний епістрат
засновник ісламу; для мусульман – об’єкт почитання; об’єкт	Для мусульман – приклад для наслідування; смішний (зображують в карикатурах); злий (Мухаммед – демон) небезпечний (Мухаммед –	позитивна оцінка (з боку мусульман); негативна оцінка (з боку не мусульман)

правового захисту в мусульманських країнах.	терорист); войовничий (Мухаммед – воїн). жорстокий; фанатичний	–
---	--	---

Прецедентне ім'я *Mahoma / Mahomet* в іспанській та французькій мовах послугувало твірною основою для цілого ряду слів різної частиномовної приналежності, що вербалізують концепт ІСЛАМСЬКА РЕЛІГІЯ і, що зафіксовані в лексикографічних джерелах обох мов [15–19]. Через ім'я пророка Мухаммеда позначають релігію, засновником якої він став – іслам (*mahometismo / mahométisme, mahomerie*), послідовників ісламу – мусульман (*mahometano, mahometista / mahométan*), явища та об'єкти, що можуть бути визначені як “ісламські, мусульманські” (*mahometano mahometista, mahomético / mahométan*), дії “сповідувати іслам” та “впроваджувати іслам” (*mahometizar / mahométiser*), ознаку дії “згідно з волею Мухаммеда” (*mahométiquement*).

Зазначені лексичні одиниці профілізують понятійні ознаки концепту ІСЛАМСЬКА РЕЛІГІЯ (засновник ісламу – Мухаммед; наявність феноменів, приналежних до ісламу; іслам має послідовників; іслам сповідують; іслам розповсюджують) поряд із синонімічними їм словами *islam, islamismo / islamisme, islámico, islamista / islamique, islamiste, islamista / islamiste, islamizar / islamiser*. Позначення релігії та пов'язаних з нею явищ через ім'я пророка Мухаммеда з'явилися в іспанській та французькій мовах раніше, ніж відповідні номінації з основою *islam* (вперше фіксується в словниках іспанської мови: *mahometismo* Diccionario de autoridades, 1734; *islamismo* DRAE 1843; *islam* DRAE 1884 / вперше вживається у французькій мові *mahometisme* 1626 d'Aubigné; *islam, islamisme* 1697 d'Herbelot).

Зараз в лексикографічних джерелах французької мови слова, похідні від імені Мухаммеда відмічені як застарілі [17; 18; 19;] та вважається неточним називати мусульман “магометанами” (*mahométans*), а іслам “магометанством” (*mahométisme*), тому що вони були введені в європейські мови за зразком назв релігій “будизм” (*bouddhisme*) та “християнство” (*christianisme*), релігій чиї засновники почиталися як божественні створіння [13:54]. В ісламі ж

заперечується ідолопоклоніння і передбачено віру тільки у єдиного Бога (Аллаха) [11:163]. Сьогодні назва мусульман “магометани” вважається пейоративною [14:19], хоча в іспанській мові слово *mahometano* продовжує вживатись як синонім слова *musulman* без негативної конотації (*En Reino Unido son ciudadanos británicos el 50% de los musulmanes; alrededor del 40% de los musulmanes alemanes y casi la mitad de los cinco millones de mahometanos franceses* El País 21/12/2009; *Esos nuevos musulmanes llegarán mayoritariamente vía inmigración, como hasta ahora. El Pew calcula que el año pasado los mahometanos supusieron un 13% de los que inmigraron a España* El País 28/01/2011). Отже, наявність в лексичному фонді іспанської та французької мов похідних від імені Мухаммеда слів-репрезентантів концепту ІСЛАМСЬКА РЕЛІГІЯ свідчить про присутність в когнітивному просторі двох лінгвокультурних співтовариств деякої області знань про чужу їм релігію. Еволюція цих знань протягом історико-культурного процесу відобразилася у виборі носіями іспанської та французької мов різних мовних засобів для вербалізації концепту ІСЛАМСЬКА РЕЛІГІЯ.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє стверджувати, що концептосимвол МУХАММЕД являє собою трирівневе лінгвальне утворення із ціннісно насиченим перцептивним образом, що містить стереотипізовану інформацію про специфічне, історично зумовлене бачення носіями іспанської та французької мов постаті пророка Мухаммеда та ісламської релігії. Виступаючи символом мусульманської релігії прецедентне ім'я МУХАММЕД послугувало джерелом для появи нових смислів у розумінні ісламу на теренах Європи та репрезентації цих смислів в іспанській та французькій мовах. Зважаючи на тісний зв'язок концептосимволу МУХАММЕД із концептом ІСЛАМСЬКА РЕЛІГІЯ, прецедентне ім'я *Mahoma / Mahomet* виступає засобом профілізації останнього.

Перспективою дослідження є подальший аналіз прецедентних феноменів (КОРАН, СУННИ і т.і.) як вербалізаторів концепту ІСЛАМСЬКА РЕЛІГІЯ в іспанській та французькій лінгвокультурах з урахуванням їх чужерідної специфіки для європейської мовної свідомості.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Приходько А. М.* Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с. 2. *Алефиренко Н. Ф.* Лингвокультурология: ценностно-смысловое пространство языка: учеб. пособие / Н. Ф. Алефиренко. – М. : ФЛИНТА : Наука, 2010. – 224 с. 3. *Застровська С. О.* Співвідношення понять “прецедентний феномен” та “концепт” / С. О. Застровська, О. В. Найдюк // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – №3. – Серія : Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Ч.1. – Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. – С.63–67. 4. *Попова З. Д.* Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : Восток-Запад, 2007. – 320 с. 5. *Красных В. В.* “Свой” среди “чужих”: миф или реальность? / В. В. Красных. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 375 с. 6. *Красных В. В.* Культурное пространство: система координат (к вопросу о когнитивной науке) / В. В. Красных // *Respectus philologicus*, 2005. – № 7 (12). – С.10-24. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://filologija.vukhf.lt/7-12/2%20Krasnych%20Victoria%20red.doc>. 7. *Лотман Ю. М.* Статьи по семиотике культуры и искусства / Ю. М. Лотман. – [(Серия “Мир искусств”) Сост. Р. Г. Григорьева, Пред. С. М. Даниэля]. – СПб. : Академический проект, 2002. – 544 с. 8. *Гудков Д. Б.* Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М. : ИТДГК “Гнозис”, 2003. – 288 с. 9. *Монтгомери Уотт У.* Влияние ислама на средневековую Европу / Уильям Монтгомери Уотт. – [пер. с английского С. А. Шуйского]. – М. : Наука, Главная редакция восточной литературы, 1976. – 128 с. 10. *Кардини Ф.* Европа и ислам: история непонимания / Франко Кардини [пер. с итал. Е. Смагиной, А. Карловой, А. Митрофанова]. – СПб. : «Александрия», 2007. – 332 с. – (Серия «Становление Европы»). 11. *Новая философская энциклопедия*: В 4т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд; научно-ред. совет : предс. В. С. Степин, заместители предс. : А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. – М. : Мысль, 2010 – . – Т. II. – 2010. – 634 с. 12. *Nouih Y.* Peine de mort / Younes Nouih. – L'Encyclopédie en ligne [Ressource électronique]. – Régime de l'accès : http://www.larousse.fr/encyclopedie/article/peine_de_mort/11017064. 13. *Histoire générale de L'Afrique* : L'Afrique du VII au XI siècle. – Volume 3 de Histoire générale de l'Afrique. – UNESCO, 1990. – 954 p. 14. *Brunin J. L.* L'islam / Jean-Luc Brunin. – Paris: Les Éditions de l'Atelier, 2003. – 191 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

15. *Moliner M.* Diccionario de uso del español. Edición electrónica / María Moliner [Recurso electrónico] : 3ra edición. – Editorial Gredos, S.A.U., 2008. – 1 disco óptico (CD-ROM) ; 12 sm. – Requisitos del sistema: Pentium de 150 Mhz o superior ; Windows 95, 98, NT, Me, 2000, XP ; 32 Mb de RAM; 10 o 75 Mb libres en disco duro; lector de CD-Rom. – El título del contenedor. 16. *Diccionario de la lengua española*. Real Academia española [Recurso electrónico]. – 22-a ed. – Régimen del acceso : <http://buscon.rae.es/draeI>. 17. *Le CD-ROM du Grand Robert* [Ressource électronique] : version électronique du GRAND ROBERT de la langue française. – version 2.0. – © Le Robert / Sejer, 2005, www.lerobert.com. – Bureau Van Dijk, www.bvdep.com. – 1 disque optique compact (CD-ROM) ; 12 sm. – Config. min. recom. : Pentium II ou supérieur ; Windows™ 98/2000/Me/NT4/XP/Vista/Windows 7 ; Internet Explorer version 5 ; 32 Mb RAM ; Résolution écran 800 x 600 ou supérieure ; Lecteur CD-ROM 4X. – Le titre du conteneur. 18. *Le Trésor de la Langue Française Informatisé* [Ressource électronique]. – Régime de l'accès : <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>. 19. *Larousse 2009*: Dictionnaire de français [Ressource électronique]. – Régime de l'accès : <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais-monolingue>. 20. *El Mundo* [Recurso electrónico]. – Régimen del acceso : <http://www.elmundo.es/>. 21. *El País* [Recurso electrónico]. – Régimen del acceso : <http://www.elpais.com/>. 22. *Le Figaro* [Ressource électronique]. – Régime de l'accès : <http://www.lefigaro.fr/>. 23. *Le nouvel Observateur* [Ressource électronique]. – Régime de l'accès : <http://tempsreel.nouvelobs.com/>. 24. *Libération* [Ressource électronique]. – Régime de l'accès : <http://www.liberation.fr/>.